

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/324772049>

La pilota valenciana a la Vall d'Albaida i als pobles del Benicadell

Chapter · November 2008

CITATIONS

0

READS

42

1 author:

[Victor Agulló Calatayud](#)

University of Valencia

55 PUBLICATIONS 164 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

II CONGRÉS d'ESTUDIS DE LA VALL d'ALBAIDA

estudis comarcals 2

institució alfons el magnànim

II
CONGRÉS d'ESTUDIS
DE LA
VALL d'ALBAIDA

ACTES
Volum I

Edició a cura de Vicent Terol i Reig i Emili Casanova

ESTUDIS COMARCALS

2

Col·lecció dirigida per Antonio Mestre

II
CONGRÉS D'ESTUDIS
DE LA
VALL D'ALBADA

ACTES
Volum I

Edició a cura de Vicent Torol i Reig i Enric Casanova

II CONGRÉS d'ESTUDIS DE LA VALL d'ALBAIDA

(Ontinyent, 5-7 de novembre de 2004)

2008

ESTUDIS COMARCALS
II
CONGRÉS D'ESTUDIS
DE LA
VALL D'ALBAIDA
(Omnibus 2-7 de novembre de 2008)

© Dels autors

© D'esta edició: Institució Alfons el Magnànim - Diputació de València

Director: Ricard Bellveser

Edició a cura de Vicent Terol i Reig i Emili Casanova

La present edició compta amb una ajuda de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

Disseny de la coberta: Crea 2 Estudios®

ISBN obra completa: 978-84-7822-537-8

ISBN volum I: 978-84-7822-538-5

Depòsit Legal: V-5092-2008

Maquetació i Impressió: Crea 2 Estudios®

Parque Mestre Ferrero, 15 - Tel.: 96 291 04 43
46870 Ontinyent (València)

VOLUM I

ÍNDIX D'ÀREES I DE MATÈRIES.....	17
PRESENTACIÓ.....	21
<i>Josep Arriño</i>	
PRÒLEG.....	25
<i>Dr. Josep García i Martí</i>	
CRÒNICA DEL II CONGRÉS D'ESTUDIS DE LA VALL D'ALBAIDA (2004).....	29
<i>Anna Ureña i Montés</i>	
ACTES	
Els arbres singulars de la Vall d'Albaida, un patrimoni natural i cultural pendent de protecció.....	41
<i>Enric Albad - Julià Bordera</i>	
La pilota valenciana a la Vall d'Albaida i als pobles del Benicadell.....	59
<i>Víctor Agulló Calatayud</i>	
De l'educació infantil a la formació del Magisteri. La innovadora experiència pedagògica del Grupo d'Ontinyent (1934-2004).....	73
<i>Dr. del Carmen Agulló Díaz (coordinadora)</i>	
Wicente Castelló y su taller. Las pinturas murales en las iglesias de la Vall d'Albaida.....	105
<i>Enric Alba Pagan</i>	
Otús: un poble de tres ciutats.....	141
<i>Daniel Alfonso Medrano</i>	

El Programa de rehabilitació i inserció social i laboral (PRIS) de Benigànin.....	153
<i>Vicenta Alonso Balbastre</i>	
Arquitectura industrial en Castelló de Rugat. Patrimonio cultural de un pueblo.....	157
<i>Montiel Balaguer Navarro</i>	
Quatretonda durant el Sexenni Revolucionari (1868-1874): la mirada del mestre Codonyer.....	191
<i>Carles Barquero Genovés</i>	
L'educació a Ontinyent en les postrimeries del Franquisme.....	207
<i>Alfred Bernabeu Sanchis</i>	
Conservación y restauración de documentos de l'Arxiu Municipal d'Ontinyent.....	223
<i>Arantxa Blat Burgués - Ángel Calderón Rodríguez</i>	
<i>Gemma Contreras Zamorano - Marisa Ferrando Cusí</i>	
Neveres, comerç i ús de la neu a la Vall d'Albaida.....	241
<i>Paqual Boira i Martínez - Ximo Tormo i Bataller</i>	
La segregació de les partides dels Alforins d'Ontinyent.....	269
<i>Tomàs F. Bordera i Bordera</i>	
Vicent Fos Ansaldo: la memòria visual de l'Ontinyent de 1900...	315
<i>Julià Bordera i Calatayud</i>	
L'aportació musical a la festa de Moros i Cristians del pare Pérez Jorge.....	337
<i>Tosep Maria Bru Casanova</i>	
El moviment catòlic a la Vall d'Albaida: el Cercle Catòlic d'Obrers de la Pobla del Duc, 1895-1904.....	345
<i>Antonio Calzado Aldaria</i>	
L'estat del valencià a través dels sermons de Pere Soler (Bèlgida, 1672-València 1745).....	369
<i>Emili Casanova</i>	

"Josep Llàcer me fecit anno 1740": Recuperación de los lienzos del retablo barroco del altar mayor de la Iglesia Parroquial de San Bartolomé Apóstol de Agullent.....	401
<i>Maria Castell Agustí - Susana Martín Rey - Vicente Guerola Blay</i>	
<i>Laura Fuster López</i>	

De Josep Giner a Nicolau Primiriu: "Observacions sobre La Rat Penat".....	405
<i>José Daniel Climent Martínez</i>	

Nicolau Primitiu i l'ensenyament del valencià (1931-1936).....	423
<i>José Daniel Climent Martínez</i>	

Anàlisi de la flora de la Vall d'Albaida.....	451
<i>Antoni Conca i Ferrús - Josep Enric Oltra i Benavent</i>	

Excavaciones arqueológicas en el yacimiento de Colata Montaverner, (Valencia).....	473
<i>Agustín Díez Castillo - Magdalena Gómez Puche</i>	

La población de la tercera edad en la Vall d'Albaida: distribución y equipamientos.....	497
<i>Jaime Escribano Pizarro</i>	

VOLUM II

Els pobles de la Vall d'Albaida en el Mural del País Valencià de Vicent Andrés Estellés.....	541
<i>Antoni Espí Cardona</i>	

Las dominicos Micó y Vidal de la universidad del Palomar (ss. XVI-XVIII).....	551
<i>Alfonso Esponera Cerdán</i>	

Vicent Calabuig i Carra, un krausista bocairentí de la Restauració.....	563
<i>José-Vicent Ferre Domínguez</i>	

Veïns i propietaris dels Alforins d'Ontinyent en 1827.....	589
<i>Vicent Francés Doménech</i>	
L'oposició antifeudal a la fi de l'Antic Règim. Els dominis del marquès d'Albaida (1785-1830).....	627
<i>Eduard Frasquet i Faus</i>	
El desarrollo sostenible y humanitario de La Vall d'Albaida.....	643
<i>Vicent Galbis</i>	
Los Delgado de Molina: de pelaires a fabricantes. Diez notas sobre la evolución del textil lanero en Ontinyent.....	657
<i>Josep Gandía i Calabuig</i>	
El diàleg entre RTVV i les televisions locals.....	663
<i>Pedro Garcia</i>	
Túrmes, Tòfones i altres fongs hipogeus de la Vall d'Albaida i voltants.....	673
<i>Fernando Garcia Alonso</i>	
L'aportació dels objectors de consciència a la cultura comarcal.	689
<i>Vicent-F. Garcia Perales</i>	
El soguejament de l'Horta Vella i Nova d'Ontinyent de 1572.....	697
<i>David Gironés Micó</i>	
L'estat actual i la reorganització digital del conjunt ceràmic del "eresagrari" de l'església de Santa Maria d'Ontinyent.....	721
<i>Ignasi Gironés Sarrió</i>	
La portada de l'església parroquial de Santa Maria de l'Olleria. Traça, modulació i ordenament compositiu.....	733
<i>Joan Carles Gomis Corell</i>	
El Valencià a la Vall d'Albaida. La Coordinadora de la Vall d'Albaida per la Defensa i Ús del Valencià.....	759
<i>Empar Granell i Tormos</i>	

Des humanistes de la Vall d'Albaida: Joan Baptista Montllor Joan Pla.....	769
Des humanistes de la Vall d'Albaida: Joan Baptista Montllor Des humanistes de la Vall d'Albaida: Joan Baptista Montllor.....	
Identitat local i identitats col·lectives: nació, regió, província i identitat local en el segle XIX valencià.....	785
Identitat local en el segle XIX valencià.....	
Presència contaminante de medicamentos en el medio ambiente.....	801
Presència contaminante de medicamentos en el medio ambiente.....	
Transició a la Vall d'Albaida.....	813
Transició a la Vall d'Albaida.....	
Valer i la Vall d'Albaida: el seu vincle familiar amb Bèlgida..	821
Valer i la Vall d'Albaida: el seu vincle familiar amb Bèlgida..	
Francisco Amorós Sirvent: compositor i pedagog.....	867
Francisco Amorós Sirvent: compositor i pedagog.....	
Comparació del lèxic del <i>Tirant lo Blanc</i> amb el Valencià de la Vall d'Albaida.....	887
Comparació del lèxic del <i>Tirant lo Blanc</i> amb el Valencià de la Vall d'Albaida.....	
Revolució i moderantisme. El Sexenni Democràtic a Castelló (1868-1874).....	917
Revolució i moderantisme. El Sexenni Democràtic a Castelló (1868-1874).....	
Associacionisme musical valldalbaidí i la llei d'associacions (1887-1964).....	949
Associacionisme musical valldalbaidí i la llei d'associacions (1887-1964).....	
El jaciment de Missena (La Pobla del Duc): un nou jaciment del III mil·lenni al País Valencià.....	963
El jaciment de Missena (La Pobla del Duc): un nou jaciment del III mil·lenni al País Valencià.....	
Microestructura y valoración sensorial de quesos tradicionales valencianos, elaborados con leche de oveja guirra.....	993
Microestructura y valoración sensorial de quesos tradicionales valencianos, elaborados con leche de oveja guirra.....	

**La música de mossén Onofre Penalba (1701-1767): un
apropament al Barroc, al personatge i a les capelles de
música en la Vall d'Albaida.....**1003

Consol Rico

Vilaweb Ontinyent: mitjà digital de referència de la Vall d'Albaida 1029

Lluís M. Segrelles i Martínez

**Excursionando por la Vall d'Albaida: un viaje de Teodoro
Llorente en 1897.....**1039

Luisa Sempere Vilaplana - Vicente Roig Condomina

**La Casa Museu de José Segrelles, degà dels museus de la Vall
d'Albaida.....**1071

Joan Josep Soler Navarro

**Descripcions, percepcions i una certa consciència comarcal
de la Vall d'Albaida (segles XIII-XVII).....**1075

Vicent Terol i Reig

La guerra vista pels xiquets: encara dibuixen.....1093

Joan Josep Torró Martínez

LA PILOTA VALENCIANA A LA VALL D'ALBAIDA I ALS POBLES DEL BENICADELL

Victor Agulló Calatayud

El llegat d'un poble es manifesta en moltes facetes que varien des de la forma de celebrar les festes comunes o les tradicions fins les manifestacions culturals i esportives, passant per la música, la llengua que parla, etc. Tot això, conforma el que anomenariem la herència d'un poble. La pilota puix forma part de l'heretatge del poble valencià.

L'objectiu principal del següent estudi es donar a conèixer la situació del *joc de pilota* a la nostra terra per tal de vore quins elements del passat perduren i quins han desaparegut o estan modificant-se com a conseqüència de la pandèpia de canvis socials, econòmics i culturals als que es veu sotmesa la societat valenciana fruit de l'emergència de la modernitat.

En una segona part també constatarem el trànsit de joc popular a esport tradicional que ha patit la pilota, passant d'una societat on era el principal esbargiment de la població -és practicava allí on un carrer, la paret d'un castell o la façana d'una església ho permetien- a una situació diametralment oposada on és desconeguda per àmplies capes de població.

Així farem una profunda anàlisi de la situació actual d' este esport tradicional amb especial incidència en l'estudi de la nostra comarca i dels pobles que es troben al recer de l'ombra del Benicadell. Es pretén donar a conèixer la situació actual de la pilota i fruit d'este coneixement tractar d'implicar més i millor a les institucions autonòmiques, provincials i comarcals per a que no deixen morir la pilota, sense oblidar als empresaris i el teixit associatiu, sense l'ajuda dels quals, la pilota no podrà mai reviscolar. També volem encoratjar al lector per tal que s'anime a jugar a pilota, que porte al seu xiquet o xiqueta

a l'escola del poble i per tant que s'acoste a este món tan encisador però alhora desconegut. De segur que es sorprendrà...

1. Anàlisi de la situació actual

Actualment, la pilota valenciana es debat entre la modernitat i la tradició en un equilibri difícil i no sempre calculat. Al País Valencià, la pilota va acompanyada de certes etiquetes i condicionaments que impedeixen l'expansió de la seua pràctica, de la seua repercussió social, com ara que es un esport amb regles de difícil comprensió, que només interessa a les persones majors o que danya les mans a qui juga. L'estat ruïnós dels trinquets, l'absència de les dones, la falta de promoció institucional i municipal o la descoordinació entre les entitats vinculades a aquest esport és la tònica general que presenta aquest esport actualment.

Entrar a un trinquet suposa retrocedir en el temps cinquanta anys. El 90% dels qui acudeixen tenen més de 60 anys. Les travesses endarrerixen l'inici de les partides. Normalment el joc tarda vora dues hores a posar-se en marxa respecte a l'horari fixat (per culpa de les travesses), per a desesperació de molts aficionats i davant la incomprensió de nous espectadors. D'altra banda el mal estat dels recintes, les dificultats d'accessibilitat i la falta de comoditat de les instal·lacions són moneda corrent. Les situacions paradoxals se succeixen. És freqüent trobar pobles sense tradició que han construït trinquets amb pressupostos milionaris i que no han dedicat ni un euro a subvencionar o crear cap escola de pilota. Per contra, en altres localitats es combina una gran afecció amb l'absència d'un recinte adequat per a la practica de la pilota.

2. Els orígens de la pilota

La pràctica de diferents jocs de pilota a mà es troba referenciada a nombroses cultures d'arreu del món des de temps immemorials. La investigació històrica ens dona algunes pistes al voltant dels orígens del joc. Els elements que intervenen en el joc de pilota: pilota, paret, jugadors, regles han evolucionat en molts països diferents seguint distintes trajectòries temporals (O'Connor, 1994). Des dels innuit (que feien pilotes amb pell de foca) passant pels maies, asteques, egipcis, japonesos, perses o sarraïns, diverses cultures s'han destacat per la pràctica d'aquest tipus de joc. Amb l'objectiu de crear una peça rodona, s'han emprat diversos materials: elements vegetals, tot tipus de fils i draps, cuir, làtex...fins i tot una pilota recoberta de grans de cereals podria resultar vàlida (Sabalo, 1996). A partir d'ací, els diferents pobles han anat adaptant i creant modalitats de pilota dintre dels seus territoris, acoblant-los a la seua idiosincràsia i a les seues condicions naturals i culturals.

L'esport com a fenomen social contemporani no és atribuïble a cap creador o inventor. Es tracta d'un concepte polivalent amb poc més d'un segle i mig d'existència i el seu concepte estaria inspirat per la tradició classista, sent reelaborat fonamentalment en el marc cultural del neoclassisme anglosaxó entre finals del segle XVIII i el primer terç del segle XIX (Askoren artean, 1990). L'esport és fill de la Revolució Industrial i d'una societat competitiva en la qual els membres amb més poder adquisitiu desitgen cultivar els seus cossos, distingir-se dels demés, sentir emocions fortes, gaudir de la bellesa plàstica de les imatges i engrandir l'esperit de superació personal i col·lectiu (Agulló Albuixech, 2003).

A diferència del que podríem pensar, la pilota no és una pràctica esportiva basada en una necessitat militar com els colombaires, els jocs eqüestres, la boxa, l'esgrima, el rem o la javelina, ni tampoc un joc basat en el origen d'alguna activitat econòmica com pot ser el cas de les carreres de fons, el tir i arrossegament o les regates. El seu caràcter és eminentment lúdic, cultural i festiu, per tal de donar resposta a una necessitat d'esbarjo dels ciutadans.

Per tant, podem dir que el la pilota és un joc universal, hereva de la tradició grecoromana i que ens va arribar mitjançant el jeu de paume. En paraules de Biktor Iñurria: La Pilota Valenciana és l'evolució d'unes pràctiques esportives que procedents de l'antiga Grècia on jugaven a la Phaeninde, mare de les actuals Llargues, va passar primerament per Roma on desenvolupà diverses modalitats com ara la Trigonalis o l'Harpestum. Posteriorment, al llarg i ample de l'Europa medieval, se'n desenrotllaran una sèrie de modalitats basades sempre en joc al llarg, les quals en arribar a les nostres es varen incardinar dins la vida popular, acoblant-se perfectament als gustos i idiosincràsies dels diversos pobles que des d'un principi constituïren el poble valencià.

3. Del joc de pilota a l'esport de la pilota valenciana

Sembla ser, i a falta que algun arabista demostre el contrari, que la pilota valenciana va ser portada a les nostres terres pels cavallers que acompanyaven al rei en Jaume I en la seua conquesta, estenent-se ràpidament la seua pràctica i sent regularment prohibit en diferents poblacions. Un clar exemple sobre aquesta prompta existència el trobem en l'existència, d'una plaça a Alcoi, nomenada "Placeta del Jugador de Pilota", poc després de l'atac d'Al Azrak a les muralles de la ciutat l'any 1276.

Il·lustres personatges de la vida social valenciana com el predicador Sant Vicent Ferrer o l'humanista Joan Lluís Vives, parlen elogiosament d'aquest joc. Però només es comença a emprar l'adjectiu valencià, aplicat al joc de pilota, a finals del segle XIX coincidint amb la inauguració a la ciutat de València del Jai Alai (en euskera festa alegre, frontó basc).

Els jocs i esports populars i tradicionals son aquells que transmesos de generació en generació, per regla general de forma oral, arriben fins a nosaltres. Els esports tradicionals solen ser producte de l'evolució progressiva i complexa dels jocs populars als que li col·loquen normes i regles, se'ls delimita el terreny de joc i se'ls unifica els instruments (Conca, Pérez, 2000).

Arran d'aquest exemple veiem com el terme joc popular engloba als jocs de caràcter tradicional i que no es troben excessivament reglamentats, on les normes, en cas d'existir-ne, tenen un caràcter contractual i pactista, sorgint de l'acord dels jugadors i, per tant són variables, flexibles i de vegades diferents, depenent de la població on es juga. Així mateix, els instruments i el terreny de joc, no estan en la majoria dels casos delimitats, i està en funció de la comarca o localitat on es practica (Conca, Pérez, 2000). Si fem un recorregut històric per la evolució de la pilota valenciana no ens resulta difícil palesar aquesta situació.

En un primer moment, els qui tingueren poder i representativitat social varen jugar dins els Trinquets i els qui foren simples llauradors, artesans, menestrals, etc. es varen arrelar a les pràctiques del Joc de Carrer, fins que la Noblesa Valenciana en veure que el poble començava a acudir als Trinquets els va abandonar i menysprear, deixant al poble l'utilització d'aquells espais que, fins eixe moment, havien estat privatis d'ells (Iñúrrria, 2003). La pilota valenciana s'ha configurat a partir d'alguns paràmetres antropològics que han suposat els elements necessaris per a la seua conceptualització. Es tracta d'elements com els símbols, els mites, els valors o els rituals, associats amb la classe social, el repartiment de béns, les travesses o els premis actuant com a motor.

La pràctica del joc de pilota pot ser considera com un dels passatemps favorits dels valencians des del segle XIV fins al primer terç del segle XX. Fins al vespre de la Guerra Civil espanyola, es practicava de manera espontània en gran part dels carrers dels pobles valencians seguint modalitats diferents amb regles, sistemes de puntuació i tipus de pilotes que variaven substancialment entre els pobles (aquest procés tot i que encara persistix, tendix a desaparèixer o homogeneïtzar-se fruit del desenvolupament del concepte modern de l'esport).

Els desafiaments eren nombrosos, les travesses –ocasionalment– elevades (arribant-se a apostar camps, cases, animals) i s'organitzaven partides, que podien durar fins i tot, 2 o 3 dies coincidint generalment amb la celebració de la fira del poble. Eren partides que sovint servien per a dirimir la rivalitat entre pobles i comarques veïnes congregant a un públic nombrós. Però la salut de la pilota hui dia no és la de llavors. El nou panorama esta provocat arran dels canvis que s'han produït al darrer segle com a conseqüència del

desenvolupament de la societat industrial. Des de principis del segle XX, la burgesia valenciana mira amb recel tot allò que puga perjudicar el bon desenvolupament de la seua activitat econòmica que necessita un carrer apte per al trànsit rodat, i això es reflecteix en un menyspreu envers la pilota valenciana.

Aquesta animadversió es torna quasi paranoica amb l'arribada al poder del franquisme que imposa la prohibició de la utilització del valencià a les partides, la prohibició de la pràctica de la pilota en molts carrers o l'equiparació del joc de pilota com un esport inculte, pobletà i blasfemador.

En paraules de Toni Conca: Per ser un lloc on es travessava i s'oïen blasfèmies, el trinquet no era molt recomanable per als valencians que presumien de catòlics i les classes més acomodades també li van donar l'esquena per considerar-lo propi de gent baixa, gent de poble. També en aquest sentit Gil Manuel Hernández assenyala que: "hom té la sensació que la pilota, tot i el que és capaç d'oferir, encara ha de lluitar contra massa entrebancs, com ara l'encara escassa implicació dels grans mitjans de comunicació, la marginalitat idiomàtica, els prejudicis culturals, l'autoodi i el colonialisme cultural".

I si a aquest fet li afegim l'arribada de nous esports al·lòctons amb major vistositat i amb l'aurèola de moderns (propagats en gran mesura pels mitjans de comunicació –en especial la televisió–) com afirma Biktor Inúrria –expresident de la Federació de Pilota Valenciana– "els esports dits "de masses" i aquells altres que han estat assumits per les classes benestants, per allò de que *donen caché*, com ara el futbol, el tenis, el bàsquet, el golf, etc... tenen elevades aportacions econòmiques externes, i tota l'atenció per part per part de les grans firmes comercials i les seues previsions publicitàries", l'augment de botigues amb cristalls, llums i escaparates, els cotxes que comencen a inundar els carrers, es compren la decadència que ha patit la pilota durant les darreres dècades.

4. La pilota a la Vall d'Albaida i les terres del Benicadell

Anem a fer una aproximació diferent al món de la pilota valenciana donat que ens anem a valdre d'una comarca natural com és la Serra del Benicadell¹, per tal d'analitzar i comprendre l'actual situació d' aquest esport valencià. Fem esta anàlisi donat que no podem entendre la situació de la pilota valenciana a la Vall d'Albaida sense tindre en compte la influència mútua i la interdependència que s'establix entre els pobles de les dues vessants de la Serra. La pilota no entén de fronteres.

¹Nota: Totes aquestes dades estadístiques han estat obtingudes a partir d'una enquesta realitzada amb tots els pilotaires de la Vall d'Albaida i els pobles del Benicadell en juny de 2003.

El jovent s'està incorporant amb força a la pràctica de la pilota als pobles de la Vall d'Albaida i el Benicadell. Atzeneta, Bèlgida, Beniarrrès, Llutxent, Benicolet, Aiello de Rugat, l'Alqueria d'Asnar, Ontinyent i més recentment Benigànim, Beniatjar, El Palomar, la Pobla del Duc, Albaida o Muro del Comtat són alguns dels pobles que han incorporat als seus equips xiquets provinents de les respectives pedreres. Les escoles municipals representen el futur de la pilota.

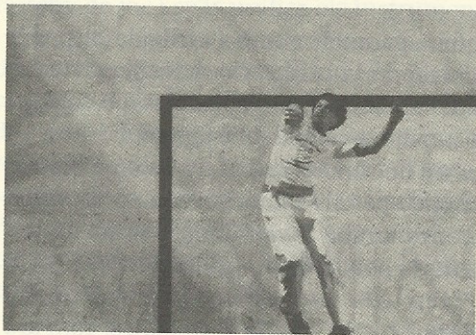

Foto: Federació Pilota Valenciana

4.1. La pilota valenciana hui

La pràctica de la pilota valenciana als pobles del Benicadell ha estat una constant històrica. Si analitzem la situació partint de la segona meitat del segle XIX veiem com fins la guerra civil de 1936 no hi havia poble on no es practicava. Les partides es jugaven a "pujar i davallar", modalitat de joc que consisteix en no fixar o "pactar" un nombre determinat de jocs, podent llavors durar les partides fins i tot 2 o 3 dies. Les millors es jugaven coincidint amb les festes majors. Respecte a les modalitats val a dir que hi havia una ampla gamma sent predominants el raspall, les llargues i la perxa esquerra tot i que també es jugava molt a galotxa, frontó i fins i tot pilota grossa, a les localitats de Beniatjar, Beniarrrès i Gaianes. A la Vall d'Albaida també se jugava fins a principis del segle XX a pilota grossa a Bo-cairent, com als altres pobles de la Serra de Mariola. També és ben possible que a Carrícola i altres pobles de muntanya també es jugarà. Per últim cal remarcar l'existència d'una modalitat germana de la pilota grossa, anomenada "rebotet", que encara es practica a l'Olleria, al seu vell trinquet, necessitada de més ajudes, atenció i suport mediàtic i institucional.

Pel que fa al pes de la pilota, cal dir que este era, fins 1960, notablement inferior a l'actual per la qual cosa no calien grans proteccions, normalment guants de cuir, vetes, manoteres etc... La pilota que s'utilitzava normalment era de badana o drap, elaborada artesanament, fins i tot per xiquets i xiquetes. Tanmateix, per a les partides estel·lars es reservava la pilota vaqueta (dividida en huit gallons) tot i que en molts pobles no es coneixia. D'esta activitat ens queda les pilotes de badana "Va de Bó", que són elaborades a Agullent i abasten als aficionats a la pilota de la pràctica totalitat del País Valencià

Menció apart mereix la figura de la dona a la comarca. Grans afeccionades

en totes localitats, en alguns pobles com ara el Ràfol de Salem, Guadassèquies, l'Aljorj, Albaida o Otos van destacar també per la seua qualitat de joc. Recentment s'ha disputat un campionat femení a Benicolet, club que juntament amb el de Llutxent es mostra molt actiu en els darrers anys.

La manera de contar fins la dècada dels seixanta era de 7 en 7 fins a 42 (6 jocs), el que diferix de l'actualitat puix ara la numeració sempre és de 5 en 5 fins a 25 quan es juga al raspall (5 jocs) i 60 (12 jocs) quan es juga a galotxa. A totes les modalitats es jugava a jocs excepte a les modalitats de joc indirecte, es dir "el frontó valencià" on es contava per tantos o punts individuals normalment fins a arribar a 21 punts. Així es jugava contra qualsevol paret ja fora d'una església com a Sempere, Setla de Nunyes, Beniarrés, Benigànim, Gaianes o la Pobra del Duc, d'un palau com a Albaida o Benissuera o finalment d'un castell: Llutxent.

Eren temps on els jugadors es desplaçaven de poble en poble caminant, normalment els dies de festa. El carrer on s'anava a jugar era arreglat passat un moló, per una mula per allisar-ho i deixar-lo ben apte per a la pràctica del joc, costum molt arrelat a Setla de Nunyes. També plenaven els clots amb sorra per tal de deixar el carrer en perfecte estat. Cal remarcar igualment que cada poble i cada carrer tenien les seues particularitats a l'hora del joc que els feien especials i diferents de la resta. Esta tendència tendix a revertir-se tímidament a partir de començaments dels anys 80 amb la irrupció de la Federació on s'establixen normes i regles comunes a tot el País Valencià.

Altres particularitats que presenta la Vall d'Albaida relatives al món de la pilota són el fet de ser l'única comarca de la província de València on encara es juga a les llargues, concretament a Ontinyent (carrer de l'Altet de Sant Joan) o a perxa a Fontanars dels Alforins.

També podem dir que el recinte esportiu més antic que es conserva en peu al País Valencià és el trinquet de l'Olleria (finals segle XVIII), tenint amb ell una muralla originària de l'antic castell. Este trinquet va ser la seu de la final del campionat aficionat de raspall el 2002, honor que també va gaudir La Pobra del Duc en 2004. Els jugadors més destacats en l'actualitat són, tots ells a la modalitat de raspall, Alberto i Rafa de Aiolo de Rugat, Leandro III de Aiolo de Malferit, i recentment retirats Leandro pare (Aiolo de Malferit), Luïset de Muro, Pinet i Ernesto de Llutxent que han vingut a ocupar el lloc d'altres jugadors mítics com ara El Negre Piga i Tatxa d'Albaida o Agustí de L'Orxa.

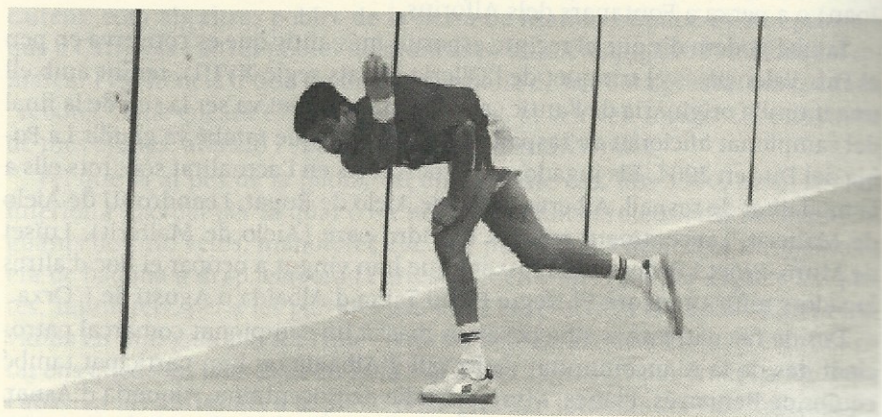
Des de fa quatre anys s'ha posat en marxa un campionat comarcal patrocinat des de la Mancomunitat de la Vall d'Albaida on han participat també equips de Beniarrés, Planes, Muro, Alcudia de Cocentaina, Alqueria d'Asnar, Canals, Alfahuir o Villalonga. També s'ha potenciat la pedrera i els contactes

entre els joves d'estes localitats. Dels trinquets podem dir que hi ha d'actius a Ontinyent, Aiello de Malferit, Benigànim, Beniarrés i Muro. A Bèlgida trobem un carrer artificial. Hi ha trinquets tancats a Castelló de Rugat, Llutxent, l'Olleria, Cocentaina i Gaianes (este darrer de pilota grossa). Esperem que les institucions competents pregunen les degudes mesures per tal de posar novament en marxa estes instal·lacions que actualment es troben en un estat de conservació lamentable.

Els equips de la Vall d'Albaida i els pobles del Benicadell que actualment participen en competicions autonòmiques o comarcals representen als següents pobles:

- Aiello de Malferit	- Benigànim
- El Palomar	- La Pobla del Duc
- Llutxent	- Aiello de Rugat
- L'Olleria	- Benicolet
- Muro del Comtat	- Albaida
- Planes	- Beniatjar
- Otos	- Beniarrés
- El Palomar	- Bèlgida
- Alcudia de Cocentaina	- Atzeneta d'Albaida
- Alqueria d'Asnar	

Pobles on es juga a pilota però no necessàriament a les competicions oficials o amb molta afició però amb una activitat intermitent trobem Fontanars dels Alforins, Setla de Nunyes, Beniatjar, Castelló de Rugat, Rugat, Salem, Bufali, Benàmer, Pinet i Guadasséquies.

El raspall: la modalitat reina del Benicadell

Los señores que quedan en Valencia por los hijos de Hernández, cuatro maridos y cuatro colorados.

Grandes partidas de pelota en Albaida

Albaida 17 de julio de 1901.

Sr. Director de Las Provincias.

Ampliando las noticias que le di en mi última carta, publicada en su ilustrado periódico el día 7 del corriente, debo manifestar que las importantes partidas de pelota que en Albaida han de jugarse en los días 25, 26, 27 y 28 del actual, que son los mismos en que se celebra la feria, resultarán de tipo un acontecimiento, pues en ellas van a intervenir los jugadores de mayor destreza y nombradiza que se conocen. El entusiasmo de los aficionados es grandísimo, y entre los que asisten pasan por estos o los otros jugadores, se han estipulado ya apuestas tan considerables, que, como vulgarmente se dice, unos y otros han echado el resto.

Del interés que estas partidas han despertado, da buena idea el increíble número de localidades que han pedido desde varios pueblos y se temo, no sin fundamento, que sea imposible educar tanta gente como desea presenciar la lucha de los jugadores.

El primer partido de desafío que se jugará los días 26 y 27 es el siguiente: Barber de Hemarberg, Salva de Pedreguer y Mendoza de Pajarita, contra Harro de Valencia, Llaco de Burjassot y Puertort de Lusa de Itanes. El partido es a largas.

Para la mayor comodidad de la gente, se están construyendo espantosos tablados y andamios con luceros alentos, para que así y con poquísimo dispendio, se pueda presenciar tan hermosa espectáculo.

Y termino rogando a V. haga publicar dos decenas de esta publicación. Es el uno que la Compañía del Norte dispone para esos días, y a las 20 horas, la salida de un tren extraordinario de esta estación a la de Jativa, pues son muchísimos los aficionados de la Ribera del Júcar que desean venir, y el otro deseo es que, teniendo en cuenta la aglomeración de gente que habrá aquí esos días, ordene el señor gobernador el envío de alguna fuerza de la Guardia civil, para la mayor seguridad del orden público.

De V. afectísimo S. S. Q. S. M. B.

JOSE MARIA MONZO.

DESDE REQUENA

Nuestro correspondiente en esta población nos ha enviado una interesante carta, que por la siguiente razón...

de la...
ciones...
reinos...
nomia...

Li

El...
miento...
La...
cer...
ner...
fuo...
C...
que...
de...
y...
la...
del...
tencia...
negro...
totas...
Ad...
lupen...
"Ma...
parten...
Chuck...
nas...
llona...
kemp...
socio...
mo...
espato...
opetas...

Di

M...
DE...
Harcen...
bolic...
6. ferio...

El...
es...
imped...
del...
curlo...
an...
investa...

4 ptas.

Pre...

Gràfic 1.

Article de premsa de 1901 arreplegat a "Las Provincias". Document revelador de com ja s'anunciaven interessants partides de pilota a la comarca i la seua importància.

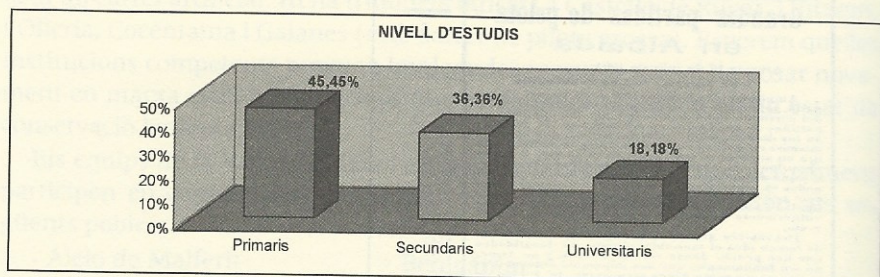
5. Fitxa tècnica del pilotaire del Benicadell

PILOTAIRE DEL BENICADELL	
Edat mitjana	31 Anys
Edat inici al joc	12 anys
Partides que juga a la setmana	1,5
Llengua que parla habitualment	Valencià 100%
Es prepara físicament	50%

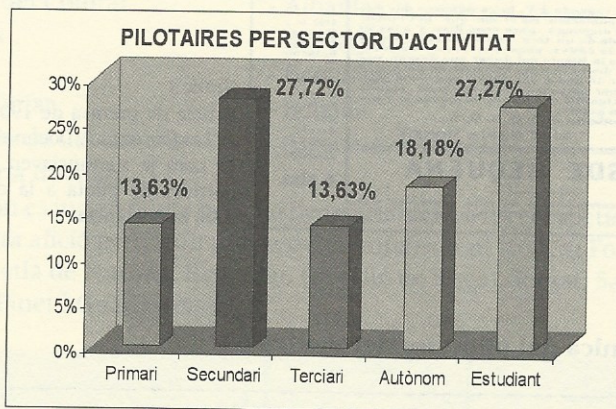
5.1. Nivell d'estudis.

La majoria dels jugadors del Benicadell posseeixen estudis primaris o secundaris (70%) amb la qual cosa podem aventurar que no es tracta d'un es-

port de classes altes sinò més aviat, un esport de classes mitjanes o mitjanes baixes. Els universitaris s'incorporen de manera lenta però continua.

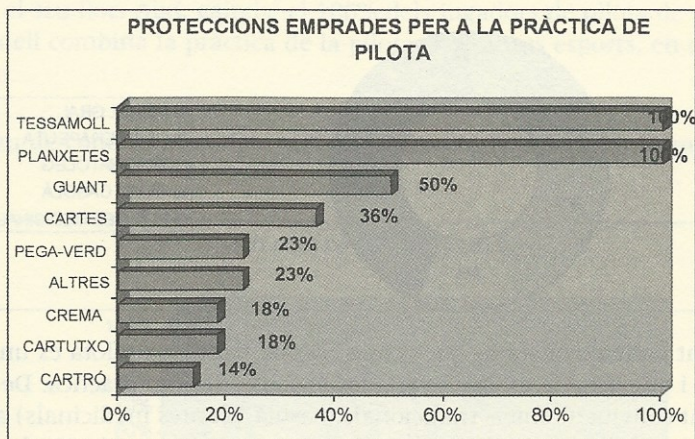

5.2. Ocupació per sectors d'activitat.

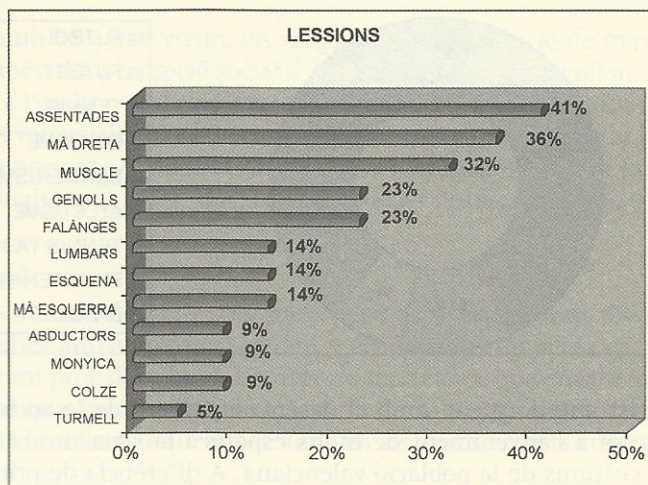
Els pilotes que més juguen a la comarca del Benicadell treballen en el sector secundari. Aquest fet el podem relacionar amb la pròpia composició socio-econòmica de la comarca, on destaca amb escreix el sector tèxtil. De totes maneres també resulta interessant constatar l'alt nombre d'estudiants que la practiquen (27,27%) com una variable a tindre en consideració per al futur, així com, encara que en menor mesura, els autònoms. D'altra banda és interessant comprovar com què, tot i que el sector primari està experimentant un fort retrocés a la societat en general encara manté un percentatge similar al del sector terciari pel que fa al nombre de practicants a la comarca el que ens revela amb dades a la mà l'origen local i sobretot rural del joc/esport de la pilota valenciana.

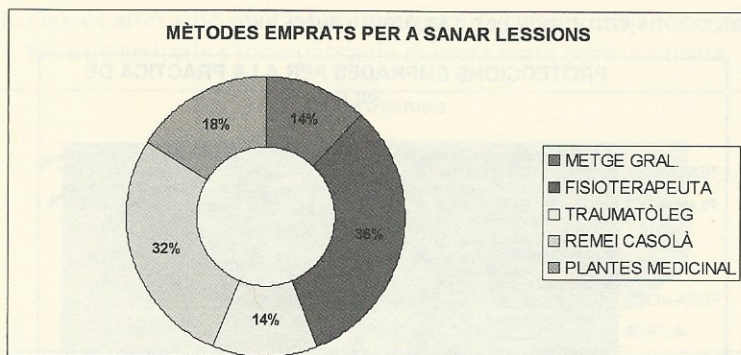
5.3. Proteccions emprades per a la pràctica del joc

Mitjançant l'anàlisi d'aquest quatre tenim un excel·lent exemple de com conviuen la tradició i la modernitat al si de la pilota. Proteccions emprades des de sempre (guant, cartes, cartró) es barregen amb les modernes (tes-samoll, esparadrap, pega verd o cremes antisudoratives) per garantir la correcta protecció de la mà.

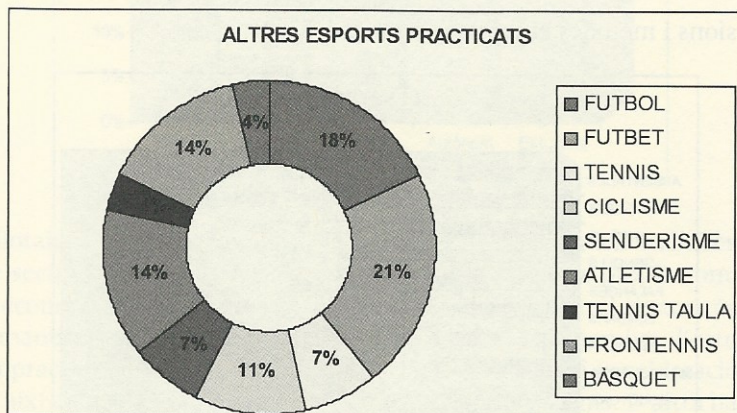
5.4. Lesions i mètodes emprats per sanar-les

Novament podem constatar dues coses. D'una banda, la pilota és un esport molt dur i que origina moltes i variades lesions a qui ho practica. De l'altra, novament conviuen remeis tradicionals (casolà, plantes medicinals) amb els nous moderns avenços de la medicina per a sanar lesions. El 18% de pilotaires que encara recurriren a l'ús de plantes medicinals ens evoca una època anterior i un hàbit que perdura d'una societat on la medicina encara no estava tan avançada.

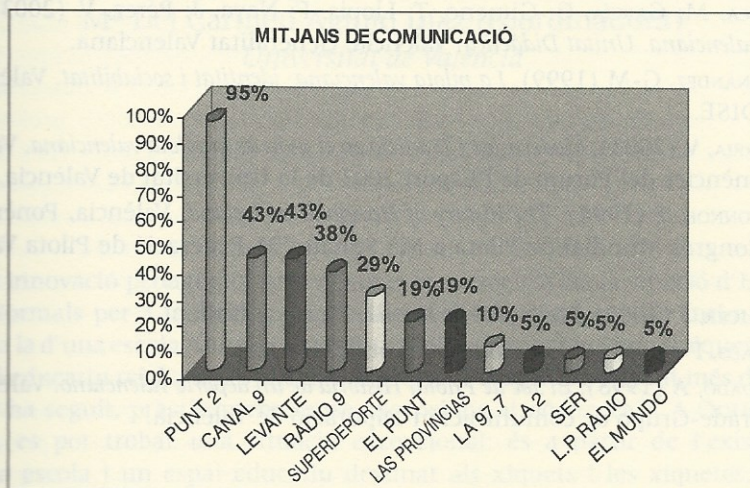
5.5. Altres esports practicats pels pilotaires del Benicadell

Com hem vist anteriorment, amb el desenvolupament de la societat capitalista assistim a l'adveniment de molts esports i la seua incardinació en els hàbits i costums de la població valenciana. A diferència de principis del

segle XX, la pilota ha de conviure ara amb nombrosos i variats esports per a buscar el seu lloc. Així, gairebé el 100% dels jugadors de pilota de terres del Benicadell combina la pràctica de la pilota amb altres esports, en especial a l'hivern.

5.6 Grau de coneixement dels mitjans de comunicació que informen de pilota.

D'acord amb l'era que vivim, els mitjans de comunicació de masses que tenen una més alta percepció social d'informar al voltant de pilota són els pertanyents a l'audiovisual (els 2 primers resultats l'ocupen les dues televisions públiques valencianes). Respecte a la premsa escrita cal destacar l'alt percentatge que presenta el diari Levante (43%) i en menor mesura Superdeporte (29%). Finalment, de les ràdios només pot ser destacada Ràdio 9 (38%).

6. El ritual

Planxetes d'acer o de ferro, tessimoll, pega-verd, esparadrap, didals o ditons, vetes, cremes antisudoratives, guant... els jugadors de pilota es "faixen" les mans durant prop d'una hora. Un aspecte tradicional que encara hui es manté a la pilota i que, inconscientment, fomenta un altre tipus de sociabilitat, tracte directe i familiaritat que no es dona en els altres esports contemporanis.

BIBLIOGRAFIA

AGULLÓ ALBUIXECH, R (2003). *Diccionario Espasa de Términos Deportivos*. Madrid, Espasa Calpe.

AGULLÓ, V (2002). *La pilota, a revisió*. València, EL PUNT.

ASKOREN ARTEAN (1990). *Nosotros los vascos*. Juegos y deportes. Bilbao, Lur.

CONCA, M; PÉREZ, V (2000). *La pilota, el nostre esport*. València, Curs de monitors de la Federació de Pilota Valenciana.

CONCA, M; GARCÍA, G; Gimeno, T; Llopis, F; Naya, J; Pérez, V. (2003). *La pilota valenciana. Unitat Didàctica*. València, Generalitat Valenciana.

HERNÁNDEZ, G-M (1999). *La pilota valenciana: identitat i sociabilitat*. València, NOU DISE.

INÚRRIA, V (2003). *Modernitat i Tradició en el món de la pilota valenciana*. València, Ponències del Fòrum de l'Esport 2003 de la Universitat de València.

O'CONNOR, T (1994). *The history of Handball in Ireland*. València, Ponències del I Congrés Mundial de Pilota a Mà Sphaira'94-Federació de Pilota Valenciana.

PELLICER, J (2002). *Meravelles de Diània*. Picanya, Bullent.

SABALO, P (1996). *Pelote Basque*. Bayonne, Haritza.

SOLDADO, A (1998). *El Joc de Pilota: Historia de un deporte valenciano*. València, PubliTrade-Grupo de comunicación-Diputació de València.

